

لەگەڵ بۆرخیس دا

دیدار مەسیفی

dmasifi289@yahoo.ca

لەگەڵ بۆرخیس دا کتیبکی قەوارە جوانە بە چاکتیبکی* قەشەنگ و سەد و شەش لاپەرە پڕ لە نوسین و وینە. کتیبەگە گەلیک یادەوهری باس نەکراو دەربارە پیاویکی شەرمن و کویر دەگێریتەووە کە تا هەنووکە یەکیکە لە گەورە چاوساگەکانی ئەدەب.

ئەو پڕۆژەییە ئەدەبییە بچووکە لە ئەنجامی ریکەوتیبکی سەیر لە دایک بوو، کاتیک بۆرخیس لە یەکیک لەو ئیوارانە چوونی بۆ کتیبفرۆشی پیگماليون بە چاوە کویرەکانی لە بەرامبەر هەرزەکاریک دەووستیت و داوايەکی لێدەکات.

کتیبفرۆشی پیگماليون هی ژنیکی جوولەکە بوو بە ناوی لیلی لیباخ کە لە ترسی نازییەکان لە بوینۆس ئایریس نیشتهجی ببوو. لە شەستەکان نوسەری کتیبی لەگەڵ بۆرخیس دا، ئەلبیرتۆ مانگیل چوار دە سالان بوو و داوی تەواو بوونی کاتەکانی خویندن لای ئەو ژنە جوووە ئەلمانییە کاری دەکرد.

بۆرخیس وەک لەو کتیبە دەردەکەوینت، جگە لە ئیسپانی زمانەکانی ئەلمانی، ئینگلیزی، ئیتالی، پۆرتوگی، و عیبری زانیوووە. بەلام بۆ خویندەنەووە چیژی بێئەندازە لە زمانی ئینگلیزی و ئەلمانی دەبینی بۆیە هەردەم لە هاتوچۆ دا بوو بەرەو کتیبفرۆشی پیگماليون کە پڕ بوو لە کتیبی کۆن و تازە بە دوو زمانە.

ئەلبیرتۆ مانگیل** نوسەری کتیبی لەگەڵ بۆرخیس دا، سەرەتا هیچ سەرسام نەبوو کاتیک بۆرخیس هاتە ژوورەووە و داواي لیکرد کە هەندیک لە سەعاتەکانی ئیوارانی پێدات و لە مالهووە کتیبی بۆ بخوینیتەووە. ئەو ریکەوتە بۆ هەرزەکاریکی وەک مانگیل گرنگییەکی وەهای نەبوو چونکە بۆرخیس لە دیدی ئەو تەنها پیرە پیاویکی بۆشتە و شەرمن و کویر بوو کە ناوە ناوە دەهاتە کتیبفرۆشییەکە. بەلام کاتیک ئەو بۆ پلکیکی دەگێریتەووە و ناوی بۆرخیس دەهینینیت، شاگەشکە دەبیت و پێدەلێت کە پێویستە روژانە تیبینیەکانی ئەو

ئەزمونە گرنگە بنوسىتەۋە. ئەلبىرتۇ مانگىل دەلىت، "من ھەرزەكارىكى پىر لە غرور بووم و گالتەم بەو قسەيەي پلكم ھات "

بەلام كە گەورە دەبىت و نوسىن دەبىتە پىشەي ھەمىشەيى، تا قوولاي ناخى پەژىۋانى دەيگىرەت لەۋەي كە ھىچ شتىكى دەربارەي ئەو دىدارانە نەنوسىبوۋەۋە.

ئەلبىرتۇ مانگىل دواي ئەۋەي دوو رۇمان و شەش كىتەپ لە بوارەكانى دىكە دەنوسىت، زەينى ۋەگىر دەخات و ئەو رۇڭگارەنە زىندوو دەھىنئىتەۋە بەرچاۋ كاتىك بەر چل سالان لە بەرامبەر بۇرخىس دادەنىشت و كىتەپ لە دواي كىتەپى بۇ دەخوئىندەۋە.

لە كىتەپكەي دا سەرەتا ئەۋە دەگىرئىتەۋە كە چۇن جادەكان دەپرىت و دەگاتە بەردەمى تەلارىكى مەرمەرى سوور تا لە دەركاي ئەپارتمانى ژمارە (6 B) بەدات. لە ژوورە بۇرخىس لەگەل دايكى تەمەن ئەۋەد سالە و كارەكەرىك بە ناۋى فانى دەژىيا. بەرلەۋەي دايكى بۇرخىس تەۋاۋ پىر بىت و چاۋەكانى كز بن، ھەردەم خۇي كىتەپى بۇ كورەكەي دەخوئىندەۋە. ئەو دەيگوت كەۋا رۇڭگارەي دەستى ھاۋسەرى بوۋە، دواتر بوۋە بە دەست و چاۋ بۇ كورەكەي.

جگە لە ئەلبىرتۇ مانگىل كە ھەفتەي سى - چوار سەعات دەچوۋە مالى بۇرخىس، كەسانى دىكەش ھەبوون كە كىتەپيان بۇ ئەۋ نوسەر و شاعىرە كۆپرە ئەرژەنتىنىيە دەخوئىندەۋە. بۇرخىس دونيا گەرابوو و لە مالىۋەش دونيايەك كىتەپى ھەبوو، لە نىۋو كىتەپەكان ھەزار و يەك شەۋ و ھۆمىرۇس و فىرجىل و دۇن كىخۆتەي لە ھەموۋيان پىر خۇشەدەۋىست. مالىكەي كپ و تارىك بوو و ھەردەم بۇنى كۆلۇنىيە دەستەسپەكەي سەر باخەلى لىدەھات. كاتىك بە چاكەتىك و پانتۇلىكى خۇلەمىشى و بۇنىباخىكى زەرد لە كونجى خوئىندەۋە دادەنىشت. ئەلبىرتۇ مانگىل لە لاپەرە سى و سىي كىتەپكەي دەنوسىت " بۇ بۇرخىس كرۇكى ژيان لە نىۋو كىتەپ دا بوو: خوئىندەۋەي كىتەپ، نوسىنى كىتەپ، ھەروەھا قسە كردن لە سەر كىتەپ "

ھەروەھا دەلىت بۇرخىس رەنگى زەردى زۇر خۇشەدەۋىست چۈنكە رەنگى پىستى پلىنگ بوو، ئەۋ گىيانلەبەرە دېرەندەيەي جارىكىان چەپۇكى لەسەر شانى بۇرخىسى مندال دانابوو. دايكى بۇرخىس رووداۋىكى دىكەشى دەگىرئىتەۋە كاتىك لە باخچەيەكى ئاژەلان كورە سى سالىيەكەي خۇي بە قەفەسى پلىنگ نووساند بوو و بە زۇر دوور نەدەكەۋتەۋە.

جارىكىان ئەلبىرتۇ مانگىل چىرۇكىكى نوسەرىكى ئىنگىلىز بە ناۋى كىپلىنگ بۇ بۇرخىس دەخوئىنئىتەۋە كە تىدىا باس لە تارمايى دېرەندەيەكى ۋەك پلىنگ دەكات، بۇرخىس دەلىت " چەندە گوناھىت كە بە پلىنگ لە دايك نەبوو بىت "

بۇرخىس چەندە چاۋانى كۆپرە و تارىك بوو، لە بەرامبەر دا ھەزار ئەۋەندە زەين روون و بىر تىژ بوو. ئەۋ دەيتۋانى شىعەرى دىرئە بە زمانەكانى ئىنگىلىزى و ئەلمانى لە دلەۋە بخوئىنئىتەۋە. كەسىكى بەھرمەند بوو، زۇر ھەزى لە گىفتوگۇ بوو بە تايبەت لە كاتى خواردن دا.

بۇرخىس لە باپىرە گەورە ئىنگىلىزەكەيەۋە نەخۇشى چاۋى بۇ بەجىمابوو. لاي باۋ و باپىرانى زۇبەيان لە ھەرەتى كەل بوون بىنايىان لە دەست دەدا، بۇيە بۇرخىس لە سەردەمى مندالىيەۋە ناشاد بوو چۈنكە بە جۇرىك ئەۋ راستىيە تالەي دەزانى.

مانگىل لەۋ كىتەپەدا دەلىت كەۋا مال و ئۇفيسى بۇرخىس ھەردەم نەگۇر بوو، مېزىك سى كورسىيەكى بە دەورەۋە بوو، لەگەل دوو دەلاقەي سىپى پىر لە كىتەپ. ھەروەھا بە لايەكى دىۋارەكەدا نىگارىكى دەستى نورا ھەلواسراۋبوو. نورا خوشكە تاقانەكەي بۇرخىس، ئافرەتىكى تا بلىتت جان و بەھرمەند بوو.

لە ژوورى نوستن قەرەۋىلەيەكى ئاسنى لى بوو كە شوئىنى خەۋتنى بۇرخىس بوو. مالىكەي بۇرخىس زۇر سادە و ساكار بوو، كاتىك نوسەر و رۇمانوس ماريۇ فىرگاس يۇسا لە كۆتايى پەنجاكان سەردانى دەكات، پىدەلىت كە بۇچى لە شوئىنىكى گەورە و خۇشتر ناژىت. بۇرخىس بە پىرسىارەكە

كەمىك دالى دەرنجىت ، بۇيە وەلامىكى بەو شىۋەيە پېر لە پلارى بە يۇسا دا بوو ، " لەوانەيە ئىۋە لە ليما وا بكنە ، لىرە لە بوئۇس ئايرىس خەلك خۇيان نىشان نادەن"

ئەلبىرتۆ مانگىل دەلىت بۇ خويندەۋە ھەردەم لە سەر كورسىيەك لە بەرامبەر بۇرخىس دادەنىشت. لە نيوان كاتەكانى خويندەۋە دا ئەو باسى خۇي دەكرد ، باسى كەش و ھەۋاي سىياسى ئەرژەنتىن و بە شىۋەيەكى نا راستەوخۇ لە رەفتارە دىكتاتورىيەكانى پىرۇن دەدوا.

بۇرخىس كەسىكى شەرمەن بوو ، بەلام دوايى بەشدارى كردن لە سىمىنار و كۆرەكانى قسەكردن بۇ خەلك ، بەردەوام لە ھەۋلدان بوو تا ئاستى دەنگ ھەلبېرىن و شىۋازەكانى ئاخاوتنى پەرە پىدات. لەو بارەيە بۇرخىس دەلىت ، " ھەستەكەم ئاخاوتنەكانم لە بەرامبەر خەلك برىتىن لە تۆلە سەندەۋەى پىاۋىكى شەرمەن "

بۇرخىس لەگەل ئەۋەى نوسەر و شاعىرىكى بە تۋانا بوو ، خويندەۋەى بەردەوام و قوۋلۋوۋەۋەى نىۋ تىكستە ئەدەبى و مېژوۋىيەكانىش بوو. ئەو ھەردەم بىر و بۇچۈنەكانى تايىت و دژە باو بوون. سەبارەت بە نوسەران دەلىت ، " زۆر لە نوسەران ھەۋلدەدەن دونيا بخەنە نىۋ يەك كىتەبەۋە ، ھەندىكى دىكە ھەن كە نمونەيىن ھەست دەكەن دونيا خۇي برىتى يە لە كىتەب ، بۇيە ھەۋلدەدەن ھەم بۇ خۇيان بىخويندەۋە ھەم بۇ خەلك "

ئەلبىرتۆ مانگىل لە كىتەبەكەى دا كۆمەلە نوسەرىكى ديار رىز دەكات و دەلىت كە خويندەر بە ھۇيانەۋە دەتوانىت مېژوۋى ئەدەب بىخويندەۋە ، ھەرچەندە بۇرخىس پىشتر زۆرەيانى رەفز كىرەبوو و بە نوسەرى نمونەيى دانەنابوون. ناۋەكان برىتىن لە ئەۋستىن ، گۆتە ، فلۇبىر ، ستىندال ، مۇپاسان ، پروس ، زۇلا ، بەلزاك ، نىرۇدا ، مان ، ماركىز ، تۆلستۆي ، لۇرکا و چەندانى دىكە.

بۇرخىس شانازى بە ئەسلە ئىنگلىزى و يەھودىيەكەى دەكرد ، لە شوپىنىك دا دەلىت " ئاسوۋدەم كەۋا سەر بە نەسلىكم كە رۆلىكى بەرچاۋى ھەبوۋە لە سەرخستنى شارستانىتەى رۇژئاۋا " لەو بارەۋە ئەلبىرتۆ مانگىل دەلىت كە سەربارى ئەۋەى بۇرخىس تا سەر ئىسقان كەسىكى ھىومانىست (مرۇف دۇست) بوو ، كەچى گەلىك جار جوداخۋازىيەكى مندالانەى پىۋە دىارەبوۋە.

مانگىل لە كاتەكانى ھەرزەكارىيەۋە تا مردنى بۇرخىس پەيوەندى لەگەل دا دەمىنىت ، دوا جار بۇرخىسى لە سالى 1985 لە پارىس بىنى ، واتە سالىك بەر لە مردنى.

بۇرخىس شارى جىقى لە سويسرا زۆر خۇشەۋەست ، لەو شوپىنە بە ھايەنە و فىرجىل و كىپلىنگ ئاشنا بىۋو. ھەرۋەھا يەكەم جار بۇدلىرى لەو شارە خويندەۋەۋە. خويندەۋە و كىتەب بە جۇرىكى سەير بىۋون بە بەشىكى سەرەكى لە ژيانى بۇرخىس. ئەو دەلىت " نازانم لە بەرچى ھەستەكەم كە لەۋانەيە كىتەب خۇشى رەھامان بەپىنىت " بۇيە لەۋانەيە بىرھاتنەۋەى ئەو ئاخاوتنە ۋەھاي لە بۇرخىس كىرەبىت كە لە سەر جىگى مردن لە نەخۇشخانەيەكى شارى جىقى بە سستەرە ئەلمانىيەكە بلىت كىتەبى بۇ بىخويندەۋە.

دوا وشە كىتەبى لەگەل بۇرخىس دا يادەۋرىيەكى كورت و جوانە دەربارەى يەككە لە ستوۋنە پتەو و جىدى و جوانەكانى دونىاي ئەدەب. كىتەبىكە زۆر بە خىرايى دىۋىكى باسئەكراۋ لە ژيانى بۇرخىس دەخاتە روو ، كە چۇن دوايى لە دەست دانى بىنايى زياتر تامەرزۇۋى كىتەب و خويندەۋە بىۋو.

ئايا دەپىت كىتەبىكى ۋەھا جوان ئىمەش ۋەك ئەلبىرتۆۋى ھەرزەكار لىنەكات كە ھەتا سەر بە دواى راۋكردنى كىتەبەۋە بىن. يان ۋەك بۇرخىسى مەزن لە سەرە مەرگىش بەر لە ھەموو شتىك دلمان ھەر كىتەب بىخاۋىت.

* چاكىت: زۆر دەزگاكانى چاپ بەو جۆرە بەرگە ناسكانەى كىتەب دەلىت كە بە تەۋاۋى بە كىتەبە نە چەسپاۋە. ۋەك ئەۋەيە كە كىتەب جلى كرابىتە بەر.

** ئەلبىرتۆ مانگىل: نوسەرىكى كەنەدىيە و لە سالى 1948 لە بوئۇس ئايرىس لە دايك بوو. سەردەمى مندالى لە ئىسرائىل ژياۋە جونكە باۋكى بالىۋزى ئەرژەنتىن بوۋە لەۋ ۋلاتە ، ھەرۋەھا دواتر لە چەندىن ۋلاتى دىكە ژياۋە. ئەلبىرتۆ مانگىل خاۋەن دوو رۇمان و چەندىن كىتەبى دىكە. مېژوۋى خويندەۋە يەككە لە كىتەبە ديارەكانى.